

Καθηγητῆ Σ. Γ. ΤΡΙΑΝΤΗ: «Κοινή Ἀγορά καὶ Οἰκονομικὴ Ἀνάπτυξη», Ἀθῆναι 1965. σελ. 232.

Στὴ σειρὰ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Κέντρου Προγραμματισμοῦ καὶ Οἰκονομικῶν Ἑρευνῶν, ἐκκυκλοφόρησε ἓνα πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίο. Ὁ συγγραφέας του, ποὺ εἶναι καθηγητὴς Οἰκονομικῶν Ἑπιστημῶν στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Τορόντο, ἔκανε μιὰ ἐκτεταμένη καὶ ἀναλυτικὴ μελέτη τῶν ἀποτελεσμάτων ποὺ θὰ ἔχει ἡ σύνδεση τῆς χώρας μας μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινὴ Ἀγορὰ στὴν οἰκονομικὴ μας ἀνάπτυξη. Ὁ συγγραφέας δὲν ἐπαγγέλλεται λύσεις ριζοσπαστικῆς γιὰ τὰ οἰκονομικοκοινωνικά προβλήματα τῆς χώρας μας. Πολλὲς φορὲς μάλιστα ὑποστηρίζει ἀπόψεις ἐξαιρετικὰ συντηρητικῆς. Π.χ. μιλάει ἐπανειλημμένα γιὰ φτώχεια τῆς χώρας μας σὲ πλοῦτο ἐδάφους καὶ ὑπεδάφους, ἐνῶ ἄλλοι μελετητὲς ἔχουν ἀποδείξει (καὶ ὁ ἴδιος τὸ ἀναγνωρίζει σ' ἓνα σημεῖο) ὅτι ἡ φτώχεια αὐτὴ εἶναι συνάρτηση τῆς χαμηλῆς οἰκονομικῆς μας ἀνάπτυξης. Αὐτὴ τοῦ ἀκριβῶς ἡ τοποθέτηση, σχετικὰ μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη, δίνει στὴν κριτικὴ του γιὰ τὴ σύνδεση τῆς χώρας μας μὲ τὴν Κοινὴ Ἀγορὰ ἰδιαίτερη σημασία.

Ὁ συγγραφέας ἀνατρέπει ἓνα - ἓνα τὰ ἐπαχειρήματα ποὺ μᾶς ὀδήγησαν στὴ σύνδεση. Ἔτσι ἐξηγεῖ, ὅτι ἡ ἀποψη γιὰ τὰ πλεονεκτήματα ποὺ κερδίζουμε ἀπὸ τὴν σύνδεση ἀπέναντι στὶς χώρες ποὺ παράγουν τὰ ἴδια προϊόντα μὲ μᾶς, ἀνατρέπεται ἀπὸ τὰ γεγονότα: τὴ σύνδεση τῆς Τουρκίας καὶ τῶν 18 ἀφρικανικῶν χωρῶν καθὼς καὶ τὶς ἐμπορικῆς συμφωνίες τοῦ Ἰράν καὶ τοῦ Ἰσραὴλ μὲ τὴν ΕΟΚ (βλ. σχετικὰ καὶ τὸ ἄρθρο «Ἡ Ἑλλάδα στὸ σύστημα τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῆς ΕΟΚ», στὰ «Σύγχρονα Θέματα», τεύχος 14, σελ. 160). Ἐπίσης μὲ τὶς μειώσεις τῶν δασμῶν ποὺ παραχώρησε ἡ ΕΟΚ στὶς ΗΠΑ ἀπὸ τὸ 1962 γιὰ τὸν καπνὸ καὶ τὰ κονσερβαρισμένα φρούτα καὶ λαχανικά.

Ὁ συγγραφέας τονίζει, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ βιομηχανία, ἀντὶ νὰ γίνῃ πιὸ ἀνταγωνιστικὴ,

ὅπως λένε οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς συνδέσεως, θὰ ἐκτεθεῖ σὲ σοβαροὺς κινδύνους ἀπὸ τὸ ρίξιμο τῶν δασμολογικῶν τειχῶν. Γιατὶ σὲ χώρες μὲ ἴση οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη ἢ κατάργηση τῶν μεταξὺ τους δασμῶν βοηθάει τὶς οἰκονομίες τους (τὰ ἀποτελέσματα σὲ ἀναπτυγμένες οἰκονομίες — συγκέντρωση τοῦ κεφαλαίου καὶ ἐνίσχυση τῶν μονοπωλίων — εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ συγγραφέα). Ἐνῶ σὲ χώρες μὲ ἄνιση οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη ἢ ἀμοιβαία μείωση ἢ κατάργηση τῶν δασμῶν εἶναι σὲ βάρος τῆς λιγότερο ἀναπτυγμένης χώρας (σελ. 77).

Κατὰ τὸ συγγραφέα, ἡ σύνδεση θὰ ὀδηγήσει στὴν ἀστάθεια τῶν ἐλληνικῶν ἐξαγωγῶν. Δὲν πρόκειται νὰ ἐνισχύσει τὴ διαπραγματευτικὴ μας θέση ἀπέναντι σὲ τρίτες χώρες. Ἀντὶ νὰ ὀδηγήσει σὲ εἰσροὴ κεφαλαίων στὴν Ἑλλάδα, μπορεῖ ἀντίθετα νὰ προκαλέσει τὴν ἔξοδο ἐλληνικῶν κεφαλαίων πρὸς τὴν ΕΟΚ. Δὲν πρόκειται νὰ συμβάλει στὴ βιομηχανικὴ μας ἀνάπτυξη, γιατί ἡ μείωση τῶν δασμῶν θὰ καταστρέψει τὶς νεαρὲς βιομηχανίες μας ποὺ μπορεῖ ἀργότερα νὰ γίνονταν διεθνῶς ἀνταγωνιστικῆς καὶ γιατί, ἀπὸ καθαρὰ οἰκονομικὴ ἄποψη, εἶναι πιὸ συμφέρον γιὰ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ νὰ ἐπενδύουν στὰ δικά τους ἐδάφη παρὰ στὴν Ἑλλάδα, ποὺ ἀπέχει τόσο πολὺ ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη. Οὔτε πρόκειται νὰ χρησιμεύσει ἡ Ἑλλάδα σὰν γέφυρα τῆς ΕΟΚ πρὸς τὴ Μέση Ἀνατολή, ἀκόμα καὶ ἀπὸ ἄποψη κόστους μεταφορᾶς, γιατί οἱ ναῦλοι ἀπὸ καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα εἶναι συγκριτικὰ ὑψηλότεροι.

Ἡ σύνδεση θὰ δημιουργήσει μεγάλες δυσκολίες στὸ ἐμπόριο ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα καὶ τρίτες χώρες, καὶ ἰδιαίτερα τὶς χώρες μὲ τὶς ὁποῖες μᾶς συνδέουν διμερεῖς συμφωνίες, δηλ. τὶς σοσιαλιστικῆς χώρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Ὅπως λέει ὁ συγγραφέας, τὸ εἶδος τῶν κυριωτέρων μας φυσικῶν πόρων,

ή κοντινή μας απόσταση απ' αυτές και οι δυνατότητες που μας προσφέρει ή ανάπτυξη των οικονομικών τους, κάνουν το εμπόριό μας μ' αυτές τις χώρες ιδιαίτερα συμφέρον για μας (σελ. 84). 'Η μείωση των δασμών μας για τα προϊόντα της ΕΟΚ θα δημιουργήσει δυσκολίες για τις εισαγωγές μας από τις χώρες της 'Ανατολικής Ευρώπης και συνεπώς, αφού οι εισαγωγές μας και οι εξαγωγές μας προς αυτές πρέπει να είναι ίσες, θα έχουμε αναπόφευκτα μείωση και των εξαγωγών, γιατί ή εύχέρεια που μας παρέχεται από τη συμφωνία συνδέσεως, να μειώνουμε δασμούς προϊόντων έξω από την ΕΟΚ, είναι ποσοτικά περιορισμένη.

Όσο για την οικονομική μας ανάπτυξη, ή σύνδεση παρέχει μερικά βραχύχρονα και μάλλον περιορισμένα πλεονεκτήματα σχετικά με τις εξαγωγές γεωργικών προϊόντων — με αντίστοιχη αύξηση των εισαγωγών των γαλακτοκομικών προϊόντων της ΕΟΚ — αλλά δημιουργεί συνθήκες που μπορεί να απειλήσουν την οικονομική μας ανάπτυξη. 'Εκθέτει μεγάλο μέρος της ελληνικής βιομηχανίας σε σοβαρές δυσκολίες. Εισάγει νέες άβεβαιότητες στην ελληνική οικονομία. Περιορίζει την ελευθερία της χώρας μας να διεξάγει μια αυτόνομη και εύλύγιστη οικονομική πολιτική. Μπορεί να προκαλέσει τη μετανάστευση κεφαλαίων και ειδικευμένης εργασίας (σελ. 86).

Για να είναι μια συμφωνία άναμεσα στην 'Ελλάδα και χώρες σαν κι αυτές της ΕΟΚ άμοιβαία έπωφελής, θα έπρεπε να είναι έντελώς διαφορετικού τύπου. 'Ο συγγραφέας τονίζει χαρακτηριστικά τους όρους της συνδέσεως της ΕΟΚ με την Τουρκία και της έμπορικης συμφωνίας με το 'Ισραήλ. Σύμφωνα με την πρώτη, ή Τουρκία σε μια μακροχρόνια «μεταβατική» περίοδο θα έχει σοβαρά πλεονεκτήματα και ελάχιστες υποχρεώσεις. Σύμφωνα με τη δεύτερη, το 'Ισραήλ έχει μείωση δασμών και άλλες διευκολύνσεις για τα προϊόντα και σε αντίλλαγμα «δηλώνει ότι θα μελετήσει ευνόικα τις αίτήσεις των χωρών της ΕΟΚ για τη διευκόλυνση των εισαγωγών του από την ΕΟΚ». 'Ενώ ή 'Ελλάδα δέχτηκε μέσα σε 22 χρόνια να έχει καταργήσει όλους

τους δασμούς της άπέναντι στην ΕΟΚ. 'Ο συγγραφέας διευκρινίζει, ότι είναι άστείο να υποστηρίζεται ότι μέσα στα 22 χρόνια ή 'Ελλάδα θα «φτάσει» τις χώρες της ΕΟΚ, ενώ είναι πολυ ένδεχόμενο, χάρη στην κατάσταση που δημιουργήθηκε από τη σύνδεση, να μεγαλώνει ακόμα περισσότερο ή απόσταση (σελ. 105). 'Ο συγγραφέας τονίζει, επίσης, ότι έμεις αναλάβαμε τελεσίδικες υποχρεώσεις άπέναντι στην ΕΟΚ, τη στιγμή που οι ίδιες οι χώρες - μέλη της έπαφυλάσσουν στον έαυτό τους το δικαίωμα να αλλάξουν στάση, άνάλογα με τα συμφέροντά τους.

Τα συμπεράσματα του βιβλίου είναι τα ακόλουθα: 'Η 'Ελλάδα πρέπει να ζητήσει άναθεώρηση της συνθήκης συνδέσεως. ('Ιδιαίτερα τονίζει ο συγγραφέας, ότι οι λιγότερο άναπτυγμένες χώρες δικαιούνται να ζητήσουν μείωση των δασμών των άναπτυγμένων χωρών, χωρίς αυτές να προδούν σε αντίστοιχες μειώσεις. Τέτοια ήταν ή άπόφαση της παγκόσμιας διάσκεψης για το 'Εμπόριο και την 'Ανάπτυξη πέρυσι στη Γενεύη. Παρόμοια άπόφαση πήρε και το ΓΚΑΤΤ φέτος το Φεβρουάριο). 'Αφού έλευθερωθεί ή 'Ελλάδα από τις σημερινές δεσμεύσεις της, πρέπει να μελετήσουμε το πρόβλημα της οικονομικής μας άνάπτυξης και να δοϋμε άν μας συμφέρει να συνδεθούμε με μια κοινή άγορά, με ποιά και με τί είδος δασμών που θα έξυπηρετούν και τις δικές μας άνάγκες.

'Η μονογραφία αυτή πλούσια σε στατιστικό υλικό και στοιχεία από την εξέλιξη των οικονομικών συναλλαγών, χαρακτηρίζεται από μια ύψηλή έπιστημονική θεώρηση του θέματός της.

'Ο συγγραφέας με σαφήνεια και βιβλιογραφική ένημέρωση άναπτύσσει τις ιδέες του. 'Η τοποθέτησή του είναι ξεκάθαρη: θέλει την καπιταλιστική άνάπτυξη της χώρας, αλλά βλέπει ότι και αυτής της μορφής ή άνάπτυξη άποκλείεται κάτω από το καθεστώς της συνδέσεώς μας με την ΕΟΚ.

Το βιβλίο του άποτελεί μια άποφασιστική συμβολή στην προσπάθεια που θα καταβάλλει με έντεινόμενο ρυθμό ή χώρα μας για να άπαλλαγει από την άστοχη συμφωνία συνδέσεως με την ΕΟΚ.

Α. ΦΟΥΣΤΟΥΚΟΣ

Π. ΔΑΝΖΕΒΕΝ—Α. ΒΑΛΛΟΝ, «Σχέδιο για την 'Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση στη Γαλλία», Presses Universitaires Françaises, 1964, σ. 298

Το σχέδιο Δανζεβέν-Βαλλόν είναι ένα σημείο άναφοράς άναντικατάστατο για κάθε σοβαρή συζήτηση για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. 'Αλλά το πνεϋμα του και το άληθινό του περιεχόμενο, χάνονται μερικές φορές από τα μάτια εκείνων άκριβώς που άγωνίζονται για έναν άύθεντικό έκδημοκρατισμό στην παιδεία. 'Ετσι χρωστάμε χάρη, στη Γαλλική Παιδαγωγική 'Εταιρία και στη Γαλλική δ-

μάδα για τη Νέα 'Εκπαίδευση, όχι μόνο για την επανέκδοση του σχεδίου, αλλά και για το ότι έδημοσίευσαν στο ίδιο βιβλίο και μια συζήτηση που έγινε το Μάη του 1963 «για να προκαλέσει στους γονείς, στους διδάσκοντες, στους έργαζομένους, στο σύνολο του έθνους μια δραστηριοποίηση, βασισμένη σε ξεκαθαρισμένα δεδομένα».

Στην παρουσίαση του βιβλίου, οι Φ. Σεκλέρ-

ΡΙΟΥ και Ρ. Μποννισέλ υπογραμμίζουν την αντίθεση που εμφανίζεται ανάμεσα σε δύο αντιλήψεις για τον εκδημοκρατισμό της παιδείας: 'Η πρώτη είναι αυτή που επιδιώκει το άνοιγμα της ανώτατης εκπαίδευσης στο πιο ικανό τμήμα των παιδιών του λαού. 'Η δεύτερη που διαποτίζει το σχέδιο Λανζεβέν-Βαλλόν, ανταποκρίνεται σε μία αρχή κοινωνικής δικαιοσύνης και επιδιώκει την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας κάθε παιδιού.

Το βιβλίο χωρίζεται σε τέσσερα μέρη. Το κείμενο του σχεδίου πλαισιώνεται από επτά εισηγήσεις και δεκαεννέα παρεμβάσεις. 'Επειδή δε μπορούμε έδω να δώσουμε περίληψη για την κάθε μία από τις οδηγίες, θα περιοριστούμε στα κυριότερα συμπεράσματα που βγαίνουν απ' αυτή τη συζήτηση.

1) 'Όλες οι όμιλίες εκφράζουν την φροντίδα να μη χωριστεί η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση από τα μέτρα που προβλέπονται για την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική άνοδο των εργαζομένων. 'Ετσι θα μπορέσει να θεμελιωθεί μία δημοκρατική παιδεία στη σύνθεση, στο νόημα, στη δομή, στο περιεχόμενο και στη διεύθυνσή της.

2) 'Ανάμεσα στα πιο επείγοντα μέτρα είναι το σημαντικό πρόβλημα της έτοιμασίας των παιδαγωγών. 'Ωσπου να εξασφαλιστεί, όπως προβλέπεται στο σχέδιο Λανζεβέν-Βαλ-

λόν, η ένότητα αυτής της έτοιμασίας, μπορούμε άμεσα να αναπτύξουμε και να ξαναοργανώσουμε τις παιδαγωγικές ακαδημίες για να εξασφαλίσουν την έτοιμασία όλου του προσωπικού της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, να καθιερώσουμε εξετάσεις ψυχοπαιδαγωγικής σ' όλες τις καθηγητικές θέσεις, να δημιουργήσουμε κέντρα παιδαγωγικών έρευνών στα πανεπιστήμια.

3) Προτάθηκαν συγκεκριμένα μέτρα για να οργανωθεί η δράση για την εφαρμογή του σχεδίου Λανζεβέν-Βαλλόν και για την καλύτερη προσαρμογή όρισμένων μερών αυτού του σχεδίου προς τις σημερινές απαιτήσεις. Χωρίς αυτήν, το σχέδιο Λανζεβέν-Βαλλόν θα είναι ένα άφταστο ιδανικό. Με άλλα λόγια, πρέπει από τώρα να αντιτάξουμε τους αριθμούς στους αριθμούς, τις μελέτες στις μελέτες, μία αντίληψη για τη σχεδιοποίηση σε μάν άλλη αντίληψη για τη σχεδιοποίηση. 'Η συζήτηση αυτή πρέπει να είναι ένα ξεκίνημα.

Το βιβλίο τελειώνει με μία σειρά όμιλίες στις οποίες διάφορες προσωπικότητες της Γαλλίας αποτείνουν τιμή και υπενθυμίζουν μερικές συγκινητικές και λίγο γνωστές πλευρές της ζωής και του έργου του Πώλ Λανζεβέν και του 'Ανρί Βαλλόν.

ANTOINE LÉON

JEAN GAGÉ : «ΟΙ κοινωνικές τάξεις στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία», έκδοση Payot, σελ. 485

'Αν και έλαχειρήθηκαν μερικές συνθέσεις για την περίοδο της Ρωμαϊκής παρακμής, αν κι ό συνδυασμός των έργων των Tcherny Frank E. Belot και Ρ. Willems επιτρέπει να τοποθετήσουμε — σε μία βάση περισσότερο θεσμολογική και λιγότερο άμεσα ανθρώπινη — τις κοινωνικές ομάδες τον καιρό της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας, δεν υπήρχε γενικό έργο για τις τάξεις στη διάρκεια της Αυτοκρατορίας. Το αξιόλογο βιβλίο του Jean Gagé έχει, ανάμεσα σε άλλα, και το πλεονέκτημα να προσφέρει ταυτόχρονα την συνολική άποψη που έλειπε πραγματικά και την ανάλυση καθενός από τα στρώματα όχι μόνο με βάση τους νομικούς και φορολογικούς όρισμούς τους, αλλά μέσα στην πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα.

Το οδηγητικό νήμα είναι βασικά οικονομικό. Τα θρησκευτικά και φιλοσοφικά δεδομένα, οι ιεραρχικές σχέσεις στρατιωτικού, διοικητικού ή πολιτικού χαρακτήρα, οι νομικοί όρισμοί χρησιμοποιήθηκαν προπάντων σαν πρόσθετα στοιχεία, σαν συμπληρωματικές αποδείξεις ή επεξηγήσεις. Αυτός ό τρόπος έρευνας που χρησιμοποιήθηκε με σύνεση αλλά και συνέπεια δεν μπορούσε παρά να είναι ευ-

εργετικός. Το αποτέλεσμα είναι συναρπαστικό.

'Η προσεχτική εξέταση των κοινωνικών σχέσεων στις αρχές του καθεστώτος της Αυτοκρατορίας και στην περίοδο της θεσμολογικής του επεξεργασίας δείχνει ακριβώς την ειδολογική διαφορά ανάμεσα στην καθεστηκυία, παραδοσιακή και μοιραία, από την ουσία της, συντηρητική τάξη των συγκλητικών και την ανερχόμενη τάξη των ιππέων την γεμάτη επιχειρηματικότητα και διψασμένη για εξουσία. 'Η επέκταση της Αυτοκρατορίας φέρνει τον πολλαπλασιασμό της τάξης των προυχόντων των πόλεων και των έπαρχιών που είναι φιλόδοξη και άπληστη για προνόμια που μερικές φορές δύσκολα έπαισμοποιούνται.

'Αναλύοντας λεπτομερειακά την κρίση του ΙΙΙ αιώνα, ό J. Gagé δείχνει πώς οι μεταμορφώσεις του στρατού επιτρέψανε στον κόσμο των στρατιωτικών να παίξει έναν καθοριστικό ρόλο. 'Η εξίσωση των δικαιωμάτων των κατοίκων των πόλεων και της υπαίθρου δεν αποτρέπει τη γέννηση και την ύξυνση των κοινωνικών ανταγωνισμών, γιατί πραγματικά το δίκαιο μικρή μόνο αντίσταση φέρ-

νει στὶς ὠθήσεις τῆς οἰκονομίας. Οἱ διοικητικοὶ καταναγκασμοὶ τοῦ τέλους τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν θὰ ἔχουν μεγαλύτερη δύναμη οὐδετεροποίησης. Τότε, οἱ προνομιούχες τάξεις κάνουν ἀρκετὰ μάταιες προσπάθειες ἀνανέωσης καὶ τὸ μόνο πὺν πετυχαίνουν εἶναι νὰ μιμηθοῦν τὴ μορφή τῶν παλιῶν ὑποδειγμάτων χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ζωντανέψουν καὶ τὸ πνεῦμα τους, ἐνῶ τάξεις τῶν πληθείων διαφοροποιοῦνται καὶ προσαρμόζονται στὶς ἀπαιτήσεις μιᾶς νέας καὶ ἀνήσυχης οἰκονομίας. Ὁ ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα σὲ κυρίους καὶ μὴ στὴν ὑπαιθρὸ εἶναι πῶς δίκαιος καὶ οἱ συγκρούσεις ἔχουν ἐκεῖ μία δραματικὴ εὐρύτητα: ἐδῶ συχνὰ ἔχουμε ὅχι πάλι γιὰ τὴν κατάχτηση καλύτερων δικαιωμάτων ἀλλὰ πάλι γιὰ τὴν κατάχτηση τοῦ δικαιώματος τῆς ζωῆς.

Αὐτὲς εἶναι μερικὲς βασικὲς πλευρὲς αὐτῆς τῆς ἐξαιρετικῆς μελέτης. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα σημεῖα θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπογραμμιστοῦν γιὰ τὸ καινούργιο φῶς πὺν ρίχνουν σὲ περιβάλλοντα ἢ σὲ κοινωνικὰ φαινόμενα πὺν εἶναι ἀκόμα ὅχι ἀρκετὰ γνωστὰ ἢ μελετημένα, γιὰ τὴν προτεινόμενη ἐπανεξέταση μερικῶν πολὺ ἀπλῶν ἀντιλήψεων πὺν τὶς δεχόμαστε ὥς τὰ τώρα πολὺ πρόχειρα. Σὰν τέτοιες θὰ σημειώσω — ἀνάμεσα σ' ἄλλες — τὶς σελίδες τῆς ἀφιερωμένης στὶς διακυμάνσεις τῶν δημοτικῶν θεσμῶν, στὴ συντεχνιακὴ ζωὴ καὶ στὸν τρόπο ζωῆς τῶν καλλιτεχνῶν καὶ τῶν στοχαστῶν, στὴν παρακμὴ τῶν δημοσίων λειτουργημάτων στὸ τέλος τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις «φυγῆς ἀπὸ τὴν κοινωνία» στὸ χάραμα τῆς ἐποχῆς τῆς βαρβαρικῆς διείσδυσης.

MAURICE BOUVIER AJAM

JACQUES RIBOUD: «Πολεοδομικὴ Ἀνάπτυξη» (Ἀναζήτησις μιᾶς Ἀρχῆς), Éditions Magazines, Παρίσι 1965

Ὁ κ. Ζὰκ Ριμποῦ εἶναι ἓνας «ἄνθρωπος τῶν πετρελαίων» καὶ ἓνας «οἰκοδόμος». Δηλαδή, διευθύνει μιὰ ἐταιρία Πετροχημικῶν καὶ ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτὴν πραγματοποίησε, «μὲ βάση μιὰ ἀτομικὴ ἐπαχέριση πάνω στὸ πρότυπο τῶν Ἀμερικανῶν Μπίλντερς, οἰκοδομικὲς ομάδες πὺν μερικὲς τους, ὅπως λέει ὁ ἴδιος, εἶναι πραγματικὰ νέες μικρὲς πόλεις». Χάρη στὴ διπλὴ του αὐτὴ ιδιότητα παίρνει μέρος σὲ τρεῖς ἐπιτροπὲς τοῦ Γαλλικοῦ προγραμματισμοῦ (Πετρέλαιο, Χημεία καὶ Κατοικία). Τὸ τελευταῖο βιβλίο του, Πολεοδομικὴ Ἀνάπτυξη, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ, ὅπως λέει πάλι ὁ ἴδιος «σὰν μιὰ εἰσήγηση στὴν ἐπιτροπὴ προγραμματισμοῦ γιὰ τὰ συμπεράσματα στὰ ὁποῖα τὸν ὡδήγησε ἡ πολὺπλευρὴ πείρα του».

Στοὺς κύκλους τῶν πολεοδόμων ὁ κ. Ζὰκ Ριμποῦ ἔχει μιὰ ἐκτίμηση. Εἶναι αὐτὸς πὺν φτάνει τὶς «πόλεις - τσαμπιά». Αὐτὸς πὺν διατύπωσε καὶ ὑποστήριξε τὴν ἔννοια τῆς πόλης πὺν σχηματίζεται κάτω - σὰν ἓνα τσαμπὶ σταφύλι. Ὁ ἐφευρέτης τῆς πιστεύει πὺς ἡ ἔννοια αὐτὴ δίνει τὴ λύση στὰ πὺν δύσκολα πολεοδομικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας.

Σ' ἓνα προηγούμενο βιβλίο («Les raffineries - grappes» — Τὰ διύλιστήρια - τσαμπιά, στὸν ἴδιο ἐκδότῃ) ὁ συγγραφέας ἐξήγησε πὺς τὸ πετρέλαιο τὸν ἔκανε πολεοδόμο. Ἀφοῦ διαπίστωσε πὺς «γιὰ κάθε διύλιστήριο σὲ λειτουργία ὑπάρχει ἓνα κρίσιμο μέγεθος, πέρα ἀπὸ τὸ ὁποῖο οἱ ἐπεκτάσεις δὲν εἶναι πῶς ἀποδοτικὲς» ἔφτασε «στὴν ἀντίληψη τῶν διύλιστηρίων μέσῶν καὶ μικρῶν διαστάσεων... πὺν τροφοδοτοῦνται ἀπὸ ἓνα κεντρικὸ πετρελαιογῶ καὶ διακλαδίζονται πάνω στὸν ἀ-

γωγὸ αὐτὸ σὲ διάφορα σημεῖα τῆς διαδρομῆς του σὰν τὰ τσαμπιά, ἀπ' ὅπου τοὺς δόθηκε τὸ ὄνομα».

Ἔτσι εἶναι καὶ ἡ πόλη - τσαμπὶ, δηλαδή ἓνα σύστημα ἀπὸ πόλεις κυμαινόμενου μεγέθους πολὺ κοντὰ ἢ μιὰ στὴν ἄλλη (μερικὲς ἑκατοντάδες μέτρα ἢ μερικὰ χιλιόμετρα) χτισμένες σὲ μιὰ ἀγροτικὴ τοποθεσία. Ἡ κάθε πόλη ἔχει τὶς ἀπαραίτητες ὑπηρεσίες γιὰ τὴν καθημερινὴ ζωὴ

Αὐτὲς εἶναι οἱ ρόγες τοῦ σταφυλιοῦ. Ἔχουν μιὰ καρδιά, μιὰ πόλη - κέντρο, πὺν σημαντικὴ καὶ πὺν μνημειώδη. Παράπλευρες συνδέσεις ἐνώνουν τὶς ρόγες μεταξύ τους. Ἀκτινωτὲς συνδέσεις ὡδηγοῦν πρὸς τὴν πόλη - κέντρο πὺν περιβάλλεται ἀπὸ μιὰ μεγάλη περιφερειακὴ λεωφόρο. Οἱ βιομηχανικὲς ζῶνες φυσικὰ εἶναι χτισμένες ἀπόμερα. Ἡ προοδευτικὴ ἐπέκταση θὰ γίνεται ἀπλούστατα προσθέτοντας νέες ρόγες στὸ τσαμπὶ.

Αὐτὸ εἶναι τὸ σχῆμα. Πῶς δὲν εἶναι μόνο θεωρητικὸ. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ, λέει ὁ συγγραφέας βρίσκει τὴν ἐφαρμογὴ τῆς σήμερα σὲ ὁρισμένες νέες πόλεις πὺν οἰκοδομοῦνται τώρα στὶς ΗΠΑ (Π.χ. τὸ Ρέστον στὴ Βιργινία καὶ ἡ Κολόμπια στὸ Μαίρυλαντ, ὅπου οἱ ἀμερικανοὶ πολεοδόμοι, γιὰ νὰ ἀντιδράσιν στὸ ὑπερβολικὸ ἀράδιασμα τῶν συγκροτημάτων κατοικιῶν δημιούργησαν σχέδια σὲ στὴλ τσαμπιοῦ). Βρίσκομε τὴν ἴδια ἐμπνευση στὰ ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα σχέδια πὺν δημοσίευσαν οἱ Ἀγγλοὶ γιὰ τὴν τελευταία τους Νιού Τάουν στὴν Κομητεία τοῦ Μπάκιγγχαμ, 70 χιλιόμετρα βορειο-ανατολικά τοῦ Λονδίνου. Μιὰ πόλη - κέντρο 100.000 κατοίκων ἐνώνεται μὲ ράγιες καὶ εἰδικευμένους δρόμους μὲ μιὰ σειρά

ἀπὸ πολιτειοῦλες 5000 κατοίκων (διαταγμένες σὲ τέσσερες γραμμὲς κάθετες πρὸς τὴν πόλιν κέντρο) καὶ μὲ τὰ ἐργοστάσια μαζεμένα στὶς δύο ἄκρες.

Ξέρουμε πῶς ἡ δημιουργία νέων πόλεων, μετὰ ἀπὸ τὴν μισοαποτυχία τῶν «μεγάλων συνόλων» εἶναι στὴν ἡμερησία διάταξη στὴ Γαλλία καὶ ἰδιαίτερα στὴν Παρισινὴ περιοχὴ. Πολὺ πρόσφατες ἀποκαλύψεις τὸ μαρτυροῦν. Ἔτσι βρίσκεται ἀνοιχτὴ ἡ συζήτηση γιὰ τὴ μορφὴ τους. Πόλεις-πύργοι, σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λὲ Κορμπυζιέ; Πόλεις-ντομινό, κατ' εἰκόνα τῶν μεγάλων συνόλων;... Ἡ πόλεις - τσαμπά;

Ὁ κ. Ζὰκ Ριμποῦ διαθέτει τὸ βασικότερο μέρος τοῦ βιβλίου του γιὰ νὰ ἀποδείξει τὴν ἀνάγκη δημιουργίας νέων πόλεων πού θὰ καλύψουν τὰ δέκα ἑκατομμύρια κατοικίες πού πρέπει νὰ χτιστοῦν στὴ Γαλλία στὰ 10 ἐρχόμενα χρόνια. Εἶναι ἀδύνατο, λέει, νὰ συνεχίσουμε μὲ τὰ ἴδια συστήματα πού ἴσχυαν ὡς τὰ σήμερα. Παραγεμίζαμε τὶς ὑπάρχουσες πόλεις, χτίζοντας σὲ μικρὸ διαθέσιμο χῶρο ἢ τὶς μεγαλώναμε μὲ ὄργανο στὴν περιφέ-

ρεία τους. Αὐτὰ τὰ συστήματα μᾶς δώσανε τέρατα. Δὲν παύουν νὰ ἐπιδεινώνουν τὶς πολεοδομικὲς ἀθλιότητες: τὶς δυσκολίες τῆς κυκλοφορίας, τὶς καθημερινὲς μετακινήσεις, τὴν ἀνεπάρκεια τοῦ πρασίνου, τὴν ἀκρίβεια τῶν οἰκοπέδων καὶ τὴν κερδοσκοπία — ἀναπόφευκτη ἀφοῦ περιορίζοντας τὶς οἰκοδομὲς μέσα στὰ ὅρια τῶν πόλεων πού ὑπάρχουν δημιουργήσαμε μία τεχνητὴ ἔλλειψη τοῦ ἐμπορεύματος πού λέγεται οἰκόπεδο. Ἀκόμα πρέπει οἱ νέες πόλεις νὰ εἶναι ἀληθινὰ νέες, ἂν θέλουμε νὰ ἀποφύγουμε τὴν ἐπανάληψη τῶν ἴδιων δυσκολιῶν. Αὐτὸ δίνει στὸ συγγραφέα τὴν εὐκαιρία νὰ κάνει ἀπολογισμό τῶν ἐξαιρετικῶν πλεονεκτημάτων τῆς λύσης πού λέγεται τσαμπά.

Δὲν ὑπάρχει βέβαια πανάκεια στὴν πολεοδομία, ὅπως δὲν ὑπάρχει στὴν ἱατρική. Καὶ ὁ κύριος Πόλη-τσαμπά ἔχει ἀναμφίβολα πολλὰς αὐταπάτες. Ὅμως οἱ ἀντιλήψεις πού ὑποστηρίζει μὲ τόσον ἐνθουσιασμό πλουτίζουν τὴν πολεοδομικὴ σκέψη καὶ μποροῦν σὲ μερικὲς περιπτώσεις νὰ δώσουν μιὰ πετυχημένη λύση.

MARCEL CORNU

ΕΒΑΔΝΤ ΒΑΣΙΔΙΕΒΙΤΣ ΙΔΕΝΚΟΦ: «Ἡ διαλεκτικὴ τῆς ἀφαίρεσης καὶ τοῦ συγκεκριμένου στὸ Κεφάλαιο τοῦ Μάρξ», Ἔκδοση τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν ΕΣΣΔ, Μόσχα 1960 (Ρωσικά).

Ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ Ἰλένκοφ ἀντιπροσωπεύει ταυτόχρονα δυὸ πράγματα: Μιὰ προσπάθεια νὰ οἰκοδομηθεῖ μέσα ἀπὸ τὸ «Κεφάλαιο» ἡ κατεύθυνση μιᾶς λογικῆς καὶ τῆς γνωσεολογίας τοῦ μαρξισμοῦ, σὰν ἐνιαίας λογικῆς τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἴδια στιγμὴ, μιὰ προσπάθεια νὰ οἰκοδομηθοῦν στὸ φῶς αὐτῆς τῆς λογικῆς, ὁρισμένες θεμελιώδεις ἔννοιες τοῦ «Κεφαλαίου» ὅπως ἡ ἔννοια τῆς ἀξίας τῆς ἐργατικῆς δύναμης, τῆς ὑπεραξίας, τοῦ κέρδους κλπ.

Οἱ δυὸ ἔρευνες συνδέονται καὶ ἀναπτύσσονται ταυτόχρονα. Ἡ ἀνάλυση βασικῶν θέσεων τοῦ «Κεφαλαίου» δίνει τὴν εὐκαιρία στὸν συγγραφέα, νὰ ἐμφανίσαι τὴν θεωρία τῆς λογικῆς, τὴν θεωρία δηλαδὴ πού ἀποδεικνύει τὸ τί ἐννοεῖ (ἢ τὸ τί θὰ πρέπει νὰ ἐννοεῖ) ὁ μαρξισμός, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔννοια τῆς ἐπιστημονικῆς ἀφαίρεσης. Ἡ θεωρία τῆς ἐπιστημονικῆς ἀφαίρεσης μὲ τὴ σειρά της, φωτίζει τὴν «λογικὴ» τοῦ «Κεφαλαίου», δηλαδὴ τὴν διάρθρωση τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν νόμων γιὰ τοὺς ὁποίους ὁμιλεῖ ὁ Μάρξ, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἔννοια τοῦ «Κεφαλαίου» καὶ ἀπὸ τὴ διαφορά πού παρουσιάζει σὲ σχέση μὲ τὶς ἀντιλήψεις τῶν Σμιθ, Ρικάρτο κλπ.

Ὁ ἴδιος τίτλος τῆς ἐργασίας τοῦ Ἰλένκοφ, σινοψίζει καὶ τὴ βασικὴ θέση τοῦ συγγραφέα. Σύμφωνα μ' αὐτήν, ἡ ἐπιστημονικὴ ἔννοια,

δὲν εἶναι μόνον «ἀφαίρεση», γενίκευση ἢ πνευματικὴ σύνθεση, ἀλλὰ ταυτόχρονα εἶναι ἀνάλυση καὶ πρακτικὴ ἀνασύνθεση τοῦ ἀντικειμένου. Δὲν εἶναι μόνον ἰδέα, μὰ καὶ πραγματικὴ ἀναλυτικὴ διαδικασία, μ' ἄλλα λόγια, ἡ παρὰ ἀπλὴ συνθήκη γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ συγκεκριμένου ἀντικειμένου πού ἐξετάζεται. Ἡ κεντρικὴ αὐτὴ θέση τοῦ Ἰλένκοφ, ὑπογραμμίζει ἀποτελεσματικά, τὴν διαφορά πού ὑπάρχει στὴ «λογικὴ» τῶν οἰκονομικῶν ἐννοιῶν πού ἀνέπτυξε ὁ Μάρξ, ἀπὸ τὶς παλιὲς θετικιστικὲς ἀπόψεις τοῦ Τζὼν Στιούαρτ Μίλλ, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴ διαφορά ἀνάμεσα στὴν ἀναλυτικὴ μέθοδο τοῦ Μάρξ καὶ τὸν ἀπριορισμὸ τοῦ Χέγκελ.

Οἱ ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα, ἐνισχύουν τὴν μαρξιστικὴ ἀντίληψη, ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ἀφαίρεση ταυτόχρονα εἶναι ἐπαγωγή καὶ ἀπαγωγή, ἀφαίρεση καὶ συγκεκριμενοποίηση τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου.

Ἡ θεωρία αὐτὴ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀφαίρεσης σὰν ΑΦΑΙΡΕΣΗΣ ΚΑΘΟΡΙΣΜΕΝΗΣ ἢ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ, ἀπὸ μιὰ ἄποψη (καὶ παρ' ὅλες τὶς διαφορὰς) ἔχει πολλὰ κοινὰ σημεῖα μὲ τὴν ἐξέλιξη καὶ τὶς ἔρευνες τῶν Ἰταλῶν μαρξιστῶν, κυρίως τοῦ Ντέλλα Βόλπε, τοῦ Πιερρανέρα κλπ.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως μεριὰ θὰ πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ἡ μέθοδος καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐργασίας τοῦ νεαροῦ Σοβιετικοῦ μελετητῆ, ξε-

χωρίζει καθαρά από τις μελέτες (και αυτές πολύλογες) πάνω στην λογική του Κεφαλαίου, που αναλύονται αποκλειστικά στην ανάπτυξη δορισμένων διαλεκτικών «παιγνιδιών» (ἄρνηση της ἄρνησης κλπ.) χωρίς ν' ἀγγίζουν τὸ πραγματικό περιεχόμενο τῶν ἀπόψεων τοῦ Μάρξ. Τελευταῖο παράδειγμα εἶναι τὸ βιβλίο τοῦ Ρόζενταλ «Προβλήματα τῆς διαλεκτικῆς στὸ «Κεφάλαιο» τοῦ Μάρξ.

Ἡ ἀπουσία τοῦ πολεμικοῦ ὅφους ἴσως νὰ μὴν ἐμφανίζει «τὶς διαφορὲς» μὲ τρόπο ἀπόλυτα κατανοητὸ ἀπὸ τὸ μὴ εἰδικὸ κοινό. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχουν καὶ ὅτι δὲν εἶναι βαθιές. Καὶ ἀκριβῶς σ' αὐτὲς τὶς διαφορὲς, σ' αὐτὴ τὴν πρωτότυπη ἔρευνα πάνω στὸ βασικὸ ἔργο τοῦ Μάρξ, βρίσκεται τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ σημασία τῆς ἐργασίας τοῦ Ἰλένκοφ.

Ὁ συγγραφέας ἀνήκει στὴ νέα γενιὰ τῶν Σοβιετικῶν φιλοσόφων καὶ οἰκονομολόγων. Μιὰ μικρὴ ἐπαφὴ μὲ δορισμένες πρόσφατες δημοσιεύσεις τῶν Λ.Ν. Παζίτνοφ, Β.Α. Γκρούσσιν κλπ., ἀρκεῖ γιὰ νὰ πιστοποιήσει τὴν διαφορὰ μὲ τὴν γενιὰ πὺν μέχρι σήμερα «ἐπίσημα» ἐξέφραζε τὶς ἀπόψεις σ' αὐτὸν τὸν τομέα, ὅπως οἱ Ρόζενταλ, Γιουντίν, Μίτιν κλπ. Ἐκεῖνος ὅμως πὺν θὰ προσπαθῇ νὰ βρεῖ στοὺς νέους αὐτοὺς συγγραφεῖς μιὰ «δυτικοποίηση» τοῦ μαρξισμοῦ ἢ μᾶλλον, γιὰ νὰ ἐξηγηθοῦμε καλύτερα, ἐνὸς «δυτικοῦ μαρξισμοῦ», σὰν κι αὐτὸν τοῦ Μερλώ - Ποντύ στις «Aventures de la dialectique», σίγουρα θ' ἀπογοητευθεῖ.

Τὸ νέο στοιχεῖο πὺν ὑπάρχει στὴν νέα αὐτὴ σχολὴ τῶν Σοβιετικῶν οἰκονομολόγων καὶ φιλοσόφων εἶναι ἄλλο: Εἶναι ἡ ἐπιστροφὴ σὲ μιὰ σοβαρὴ ἀνάλυση τοῦ ἔργου τοῦ Μάρξ. Εἶναι ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν φιλοσοφικὴ οἰκονομολογία τοῦ μαρξισμοῦ, μὲ τὴν ἔννοια μιᾶς ἀποτελεσματικῆς ἔρευνας, ἀντὶ τῆς προσπάθειας νὰ «πιστοποιηθεῖ» ἡ διαρκὴς «συμφωνία» τῶν κλασικῶν μεταξὺ τους.

Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτῇ, ἡ «λογικὴ» τοῦ Κεφαλαίου, πὺν ἀναπτύσσει ὁ συγγραφέας, παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, καὶ γιὰ τὸν ἐπαχρόσθετο λόγο, ὅτι ἐλάχιστες ἐργασίες ἔχουν δημοσιευθεῖ τὶς τελευταῖες δεκαετίες πάνω στὸ θέμα.

Τὰ πλεονεκτήματα ἐνὸς βιβλίου πάντοτε κερδίζονται ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο καὶ τὴν ὑπαρξὴ ἀνάλογων μελετῶν στὸ συγκεκριμένο πεδίο. Ἐὰν π.χ. μὲ βάση τὸ κριτήριό αὐτό, ἐκτιμηθοῦν οἱ σημερινὲς συνθήκες τῶν μαρξιστικῶν μελετῶν στὸν τομέα αὐτό στὴν Εὐρώπη, ἂν παρ-

θεῖ π.χ. ὑπόψη ὅτι σὲ μιὰ χώρα, ὅπως ἡ Γαλλία, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ὑπάρχει τὸ «La Somme et le Reste» τοῦ Α. Λεφέμπρ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη «La theorie Materialiste de la Connaissance» τοῦ Ρ. Γκαρωντύ, τότε θὰ ἀποκαλυφθεῖ περισσότερο ἡ σημασία τῆς ἐργασίας τοῦ Ἰλένκοφ παρ' ὅλη τὴν σχολαστικότητα πὺν παρουσιάζει σ' δορισμένα σημεία.

Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα σημεία τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ κριτικὴ τοῦ συγγραφέα σ' ὁλόκληρο τὸ σύστημα τῆς «λογικῆς» τοῦ Τζὼν Στιούαρτ Μίλλ καὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ ἀπόψεων. Παρ' ὅλο πὺν φαίνεται σὰ μιὰ διαμάχη μ' ἕναν ἀνύπαρκτο οὐσιαστικὰ ἀντίπαλο, στὴν πραγματικότητα πρόκειται γιὰ μιὰ συζήτηση πὺν ἀφορᾷ πολλοὺς μαρξιστὲς γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ λεγόμενη «γενίκευση ἀπὸ τὴν πράξη στὴ θεωρία» δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ἡ μὲ ἐλάχιστες παραλλαγὲς θετικιστικὴ ἀντίληψη. Στὸ σημείο ὅμως αὐτό βρίσκεται καὶ ὅλη ἡ πολεμικὴ τοῦ Ἰλένκοφ. Ὅταν ἐπιμένει νὰ ἐξηγεῖ τὴ διαφορὰ πὺν ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ἔννοιας τοῦ «κέρδους» καὶ τῆς ἀντίληψης τοῦ «κέρδους», ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ὁ μαγαζάτορας, ὁ ἔμπορος, ὁ ἴδιος ὁ ἐπιχειρηματίας καπιταλιστής, ὁ ἀναγνώστης ἀντιλαμβάνεται ὅτι σὲ τὶς σελίδες αὐτὲς βρίσκεται ὁλόκληρο τὸ φιλοσοφικὸ καὶ οἰκονομολογικὸ πλαίσιο, στὸ ὁποῖο ὁ συγγραφέας ἀναπτύσσει τὶς ἀπόψεις του. Θὰ πρέπει νὰ ληφθεῖ ὑπόψη, ὅτι ἑκατὸ χρόνια μετὰ τὴ συγγραφὴ τοῦ Κεφαλαίου, δορισμένοι πὺν διεκδικοῦσαν μὲ παρακαταθήκη τὴν «ὀρθοδοξία», διακήρυτταν (ἀκόμα καὶ ὁ Ρόζενταλ) ὅτι ἡ μέθοδος τῆς ἀφαίρεσης τοῦ Μάρξ ἦταν ἡ ἴδια μὲ τοῦ μαγαζάτορα ἢ γιὰ νὰ ἀνεβοῦμε στὴν ἔννοια τοῦ «κέρδους», ἀκόμα κι αὐτὸς ἔπρεπε «νὰ κάνει "ἀφαίρεση" ἀπὸ τὶς συγκεκριμένες μορφὲς τοῦ κέρδους, δηλαδή νὰ ἐμφανίσει μὲσω τῆς γενίκευσης τὴν οὐσιαστικὴ τῆς ἐνότητα, τὸ ταυτόσημο στοιχεῖο πὺν περιέχουν καὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἐκφραση». (Ρόζενταλ: Προβλήματα τῆς διαλεκτικῆς στὸ «Κεφάλαιο» τοῦ Μάρξ. Γαλλικὴ ἔκδοση 1959, σ. 312).

Τὰ προβλήματα τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας καὶ τῆς φιλοσοφίας πὺν ὑπάρχουν στὸ «Κεφάλαιο» τοῦ Μάρξ, βρῆκαν στὴν ἐργασία τοῦ Ἰλένκοφ ἕναν σοβαρὸ μελετητή. Ἡ συζήτηση τῶν ἀπόψεων καὶ τῶν ἰδεῶν καὶ ἀπὸ ἄλλους μαρξιστὲς καὶ ἐρευνητὲς θὰ βοηθήσει πὺν ἀποτελεσματικὰ στὴν κατανόησή τους.

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΖΑΧΑΡΕΑΣ

W. G. RUNCIMAN: Social Science and Political Theory (Cambridge 1963, σελ. 200)

Στὸ βιβλίο αὐτό τοῦ συγγραφέα, θίγονται δορισμένα μεθοδολογικὰ προβλήματα τῆς θεωρίας τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ἀναλύοντας τὴν προβληματικὴ τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν τοῦ αἵώνα μας, μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ στὸ

ἔργο τοῦ MAX WEBER (πὺν βρίσκεται στὸ κέντρο τῆς πολιτικο-κοινωνικῆς ἰδεολογίας στὴν Ἀγγλία καὶ Ἀμερικὴ) ὁ RUNCIMAN κάνει μιὰ κριτικὴ ἐκτίμηση τῶν διαφορῶν ἀπόψεων μὲ τὶς ὁποῖες δόθηκε ἡ δυνατότητα

στην κοινωνική επιστήμη να γίνει «επιστήμη» καταλήγοντας σ' όρισμένα σοβαρά συμπεράσματα.

Π.χ. σχετικά με την αποκλειόμενη δυνατότητα «γενικεύσεων» στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών, για τον λόγο ότι λείπει το έδαφος για να διαπιστωθεί το επιστημονικό συμπέρασμα, έπειδή δεν υπάρχει πείραμα, ο συγγραφέας παρατηρεί ότι αυτό «είναι το ίδιο σωστό για την αστρονομία και για τη γεωλογία, μολονότι για τους δύο αυτούς κλάδους της γνώσης συνήθως δεν αρνιέται κανείς ότι έμπνέονται από την επιστήμη». 'Αλλά όπως κάνει ο EASTON (THE POLITICAL SYSTEM, N. YORK 1953), έτσι και ο RUNCIMAN καταλήγει ότι «μολονότι όλες οι επιστήμες είναι επιστήμες, όρισμένες απ'

αυτές παραμένουν περισσότερο επιστήμες από άλλες», που όπωσδήποτε είναι ένας τρόπος για την έπαναφορά στο προσκήνιο όρισμένων παλαιών έπαχειρημάτων για την κοινωνιολογία.

Ο RUNCIMAN εκθέτει επίσης μια αρκετά ενδιαφέρουσα σύγκριση μεταξύ του MARX και του MAX WEBER, γράφοντας ότι «απ' όλους τους συγγραφείς που έχουν συνεισφέρει από την κοινωνιολογία μέχρι την πολιτική, ύστερα από την θεμελίωσή της από τον MARX, μόνον ο WEBER μπορεί να συγκριθεί σοβαρά με τον ίδιο τον MARX». 'Αναγνωρίζει, ότι ο MAX WEBER κατάφερε να αποσαφηνίσει πιο καθαρά αυτό που έκανε ο MARX: «τη φύση του αναπότρεπτου προβλήματος που εκφράζει τη σχέση μεταξύ της εξήγησης και αξιολόγησης των κοινωνικών επιστημών».

A.Z.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

ΚΩΣΤΑ ΠΟΛΙΤΗΣ: «Φυσική και Φιλοσοφία», 'Αθήναι 1965. Σε μια επιμελημένη έκδοση, ο γνωστός στους αναγνώστες των «Σ.Θ.» συγγραφέας του ωραίου αυτού βιβλίου αναπτύσσει τις νεώτερες απόψεις της Φυσικής για τη σύγχρονη εικόνα του κόσμου, τη δομή της ύλης, τη μάζα, την ενέργεια, την κίνηση, το χώρο και το χρόνο, καθώς και την πάλη των ιδεών στη Φυσική. Στο επόμενο τεύχος μας θα δημοσιεύουμε κριτική για το εξαιρετικό αυτό βιβλίο, που καλύπτει ένα κενό στο χώρο της ελληνικής βιβλιογραφίας.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΙΩΤΑΚΗΣ: «Πυρηνικός Πόλεμος ή Πυρηνική Ειρήνη», 'Αθήνα 1965. Στο υπ' αριθ. 9 τεύχ. των «Σ.Θ.» είχαμε αξιολογήσει το βιβλίο «Πρός τον Όλεθρο ή την Εύημερία» του συγγραφέα αυτού. Το σημερινό βιβλίο είναι μια βελτιωμένη και επανυξημένη έκδοση του παλιού. 'Αποτελεί ένα πλουσιώτατο εγκόλπιο των τεχνικών, οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων που σχετίζονται με τον άγώνα για την Ειρήνη και την αποτροπή του πυρηνικού όλεθρου. 'Από τα κεφάλαιά του σημειώνουμε ιδιαίτερα τα επόμενα: 'Η τύχη του κόσμου και της χώρας μας σε περίπτωση πυρηνικού πολέμου. Ποιά έξωτερική πολιτική συμφέρει στην 'Ελλάδα. Τί θα έδινε στην ανθρωπότητα ή χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς. Οικονομική επιβάρυνση των λαών από τους εξοπλισμούς. Οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες του αφοπλισμού.

Georges Cogniot. Le matérialisme Gréco-romain. Editions Sociales. Παρίσι 1964.

Σε ένα σύντομο εκλαϊκευτικό τόμο ο συγγραφέας αναπτύσσει τις θεωρίες των 'Ιώνων ύλι-

στών φιλοσόφων, καθώς και του 'Ηράκλειτου, του Δημόκριτου, του 'Επίκουρου και του Λουκρήτιου και την επίδρασή τους πάνω στην παγκόσμια φιλοσοφική σκέψη ως τις μέρες μας. Μελαγχολούμε όταν βλέπουμε τους ξένους να μελετούν με τόση γνώση και τόση αγάπη την κληρονομιά της 'Αρχαίας 'Ελλάδας ενώ εμείς... Το βιβλίο αυτό αξίζει να μεταφραστεί το συντομότερο στη γλώσσα μας.

Δημ. Ν. Σαραντάκου. Χημικού Μηχανικού: «Στεγανώσεις και στεγανωτικά ύλικά», 'Αθήναι 1964.

«Είσαγωγή εις την θεωρίαν και τεχνικήν της αντιμετωπίσεως της ύγρασίας εις τας δοκιμάς κατασκευάς», σελ. 270, με 89 εικόνες και 29 πίνακες.

Το βιβλίο αυτό που κυκλοφόρησε έδω και αρκετό καιρό. έρχεται να προστεθεί στην πολυ φτωχή ελληνική βιβλιογραφία τη σχετική με τις δομικές κατασκευές και να αναπληρώσει ένα πραγματικό κενό που υπήρχε στον τομέα της προστασίας των κατασκευών από την ύγρασία.

Τα προβλήματα που παρουσιάζονται στις περιπτώσεις στεγανώσεως των δομάτων, των τοίχων και των υπογείων είναι πολλά και δυσεπίλυτα, ήταν δέ αίσθητή ή έλλειψη ενός βιβλίου που θα έδινε τις κατάλληλες λύσεις σε κάθε περίπτωση.

Το βιβλίο του κ. Δ. Σ. νομίζουμε ότι θα αποτελέσει πολύτιμο βοήθημα τόσο για τους μελετητές, αρχιτέκτονες ή πολιτικούς μηχανικούς όσο και για τους κατασκευαστές μηχανικούς ή εργολάβους γιατί όχι μόνο εξετάζεται σ' αυτό το θέμα των στεγανώσεων από θεωρητικής πλευράς, αλλά και γιατί δι-

νονται πραχτικές εφαρμογές σε κάθε περίπτωση, μαζί με τα σχετικά οικονομικοτεχνικά στοιχεία.

ΗΔ. ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ: «*Ο Μωριάς στα όπλα*». *Αθήνα 1965*. Έκυκλοφόρησαν ο πρώτος και ο δεύτερος τόμος της ιστορικής αυτής έρευνας για την 'Αντίσταση στο Μωριά. Δεν έχει ακόμα γραφτεί μια συνθετική ιστορία για την 'Ελληνική 'Εθνική 'Αντίσταση. Οι συνθήκες που επικράτησαν μεταπολεμικά στη χώρα μας εμπόδισαν την προπαρασκευαστική δουλειά, την απαραίτητη γι' αυτό το έργο. Γι' αυτό κάθε συμβολή, κάθε συλλογή υλικού για την περίοδο αυτή είναι πολύτιμη. Το βιβλίο του Η. Παπαστεργίου-πουλου συγκεντρώνει πλούσιο υλικό που σε πολλές περιπτώσεις, καταγράφεται για πρώτη φορά.

1) **ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ** 'Απομνημονεύματα Είσαγωγή - 'Επιμέλεια Τάσου Βουρνά, 'Εκδόσεις Τ. Δρακόπουλου.

2) «*Φιλική 'Εταιρία*» (Παράνομα ντοκουμέντα — απομνημονεύματα αγωνιστών). Είσαγωγή - 'Επιμέλεια Τάσου Βουρνά, 'Εκδόσεις Τ. Δρακόπουλου.

Σε κομψούς και φτηνούς τόμους, οι εκδόσεις Τ. Δρακόπουλου προσφέρουν μια σειρά εθνικά κείμενα. Είναι γνωστά και από άλλες εκδόσεις τα απομνημονεύματα του Κολοκοτρώνη. Όμως όσες φορές και να εκδοθούν, ποτέ δεν θα πάψουν να αποτελούν μια πολύτιμη από πρώτο χέρι πηγή της εθνικής μας ιστορίας.

Τα κείμενα της Φιλικής αποτελούν μια πολύ μεγάλη προσφορά. Πολύτιμες και άγνωστες στο μορφωμένο κοινό λεπτομέρειες για την οργάνωση της Φιλικής, τη δράση της, τις σχέσεις της με τους άλλους βαλκανικούς λαούς, την αυτοθυσία και την αφοσίωση των αγωνιστών της περιέχονται στον τόμο αυτό

που είναι αφιερωμένος στα 150 χρόνια από την ίδρυσή της.

Antonio Labriola : Saggi sul Materialismo Storico. Editori Riuniti, Roma, 1964, σελ. 463. Μελέτες πάνω στον 'Ιστορικό 'Υλισμό.

Οι εκδόσεις Riuniti πήραν μιαν ωραία πρωτοβουλία με το να συγκεντρώσουν σ' ένα τόμο, όρισμένα από τα βασικότερα κείμενα του μεγάλου 'Ιταλού μαρξιστή. 'Ο Βαλεντίνο Γκερατάνα και ο 'Αουγκούστο Γκουέρρα έπιμελήθηκαν τον τόμο και συμπεριέλαβαν τρία βασικά και με μεγάλο ενδιαφέρον κείμενα. 1) Στη μνήμη του κομμουνιστικού μανιφέστου. 2) Για τον ιστορικό υλισμό. Πρωταρχική έρμηνεία. 3) Συζητώντας για τον σοσιαλισμό και την φιλοσοφία. Περιέχει ακόμα και ένα παράρτημα στο οποίο περιλαμβάνεται ένα άρθρο έναντίον του Μπερνστάιν που δημοσιεύθηκε από τον Λαμπριόλα κατευθείαν στα Γαλλικά. 'Επίσης και δύο κείμενα του συγγραφέα που εξέδωσε ο Μπενεντέττο Κρότσε το 1906. (Για την κρίση του Μαρξισμού, 'Ιστορία, Φιλοσοφία της 'Ιστορίας, Κοινωνιολογία και 'Ιστορικός 'Υλισμός). 'Η έκδοση πλουτίζεται επίσης και με ένα έκτεταμένο βιογραφικό σημείωμα του φιλόσοφου και με έναν κατάλογο όλων των έργων του Λαμπριόλα.

What Keynes Means : A critical classification of the Economic Theories of John Maynard Keynes. Του Anatol Murad, New Haven, Conn.: College and University Press, 1964, σελ. 223, τιμή δολ. 1.95.

Το βιβλίο του καθηγητού Murad, που είναι το αποτέλεσμα μιας σειράς διαλέξεων, είναι μια σοβαρή και λεπτομερή παρουσίαση του συστήματος του Κέννς διηρημένη σε τρία στάδια. Το στάδιο των κοινωνικών έπιστημών, της πολιτικής και των ιδεολογικών απόψεων του συγγραφέα της General Theory of Employment, Interest and Money. Όπως φαίνεται από τον υπότιτλο, ή πρόθεση του Mu-

Κυκλοφόρησε

ΠΟΙΗΣΗ

ΤΑΣΟΥ ΛΕΙΒΑΔΙΤΗ

“Ενας τόμος με όλη την προηγούμενη
έργασία του ποιητή

rad δὲν ἦταν μόνον ἡ ἔκθεσις ἀλλὰ ἡ διόρθωσις καὶ τὸ ξεκαθάρισμα τῶν ἀπόψεων τοῦ Κένυς. Τὰ τελευταῖα δύο κεφάλαια τοῦ βιβλίου περιέχουν μιὰ συνόψισιν τῶν κυριότερων ἔργων τοῦ Κένυς, καθὼς καὶ μιὰ μικρὴ βιογραφία.

Socialist Thought: A Documentary History: Τοῦ Albert Fried καὶ Ronald Sanders, (New York, Doubleday and Co, 1964, σελ. 544, τιμὴ δολ. 1.95).

Μιὰ ἱστορία τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τους παρουσιάζει πάντοτε ἐνδιαφέρον καὶ μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ σὰν ἔργο ἀναφορᾶς γιὰ τοὺς φοιτητὲς καὶ μελετητὲς τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Μερικὰ ὅμως ἀπὸ τὰ συμπεράσματα τῶν συγγραφέων δὲν βασίζονται σὲ ἀντικειμενικὰ στοιχεῖα. Ὁ Προυντόν ποὺ ὡς γνωστὸν ὑπῆρξε ἕνας σιντηρητικὸς στὴν οὐσία, ρατσιστὴς καὶ ἀντι-σημίτης, παρουσιάζεται σὰν ἕνα προωθημένο, καὶ πρωτοπόρο μυαλό. Ὁ Σορέλ ποὺ ἡ ἐπίδρασί του δὲν ἦταν καὶ τόσο σημαντικὴ στὴ Γαλλία, παρουσιάζεται ὡς ὁ πιὸ «ἐξαιρετικὸς ἐκπρόσωπος» τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ, ἐνῶ ἀποσιωποῦνται οἱ Πελλουτιέ καὶ Πιγκόν. Οἱ συγγραφεῖς ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν βρῆκαν στ' Ἀγγλικά βιβλιογραφία σχετικὴ μὲ τοὺς Μπλάνκ καὶ Μπλανκί. Φυσικά, ὅμως,

τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἔτσι. Ἀναφέρουμε χαρακτηριστικά: Léo Loubère: «Louis Blanc» (Evanston, 1912) Neil Stewart: Blanqui, (London 1939) Alan Spitzer: The Revolutionary Theories of Louis Blanqui (New York 1959).

Ἀπὸ τὴν βιβλιογραφία ἐπίσης τῶν συγγραφέων λείπουν ἐξαιρετικὰ συγγράμματα, ὅπως οἱ ἐργασίες τοῦ Frank Mannel: «The New World of Henri Saint-Simon, (Cambridge, Mass, 1956) καὶ τὸ ἐξαιρετὸ βιβλίο τοῦ Harvey Goldberg: «The Life of Jean Jaurès» (Madison, 1962).

A. Z.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΙΣ: Ἑποχές, Ἀγροτικὴ Οἰκονομία, Νέα Ἀγροτικὴ Ἐπιθεώρηση, Βιοτεχνικὴ Ἐπιθεώρησις, Ἐπιθεώρηση Τέχνης, Συζητήσεις, Σπουδαί, Νέα Οἰκονομία, Οἰκονομικὴ Πορεία, Ἑλληνικὴ Ἀριστερά, Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος, Τεχνικὰ Χρονικά, Χριστιανικὴ Δημοκρατία, Βιοτεχνικὰ θέματα.

ΔΕΛΤΙΑ: Ἀγροτικῆς Τραπεζίης, Στατιστικὸ τῆς Τραπεζίης τῆς Ἑλλάδος, Στατιστικὸ τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας, Ἐμπορ. Ἐπιμελητηρίου Πειραιῶς, Κέντρου Τεχνολογικῶν Ἐφαρμογῶν, Συλλόγου Πολ. Μηχανικῶν, Συλλόγου Ἀρχιτεκτόνων.

Δ ι α β á ζ ε τ ε

Ε Π Ι Θ Ε Ω Ρ Η Σ Η
Τ Ε Χ Ν Η Σ

Τὸ καλύτερο περιοδικὸ

Ἐκκυκλοφόρησε

ΚΩΣΤΑ ΠΟΛΙΤΗ

ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς φιλοσοφίας στὸ φῶς τῆς
νεώτερης φυσικῆς. Ἡ νεώτερη φυσικὴ στὸ φῶς τοῦ
διαλεκτικοῦ ὕλισμοῦ.

Περιεχόμενα

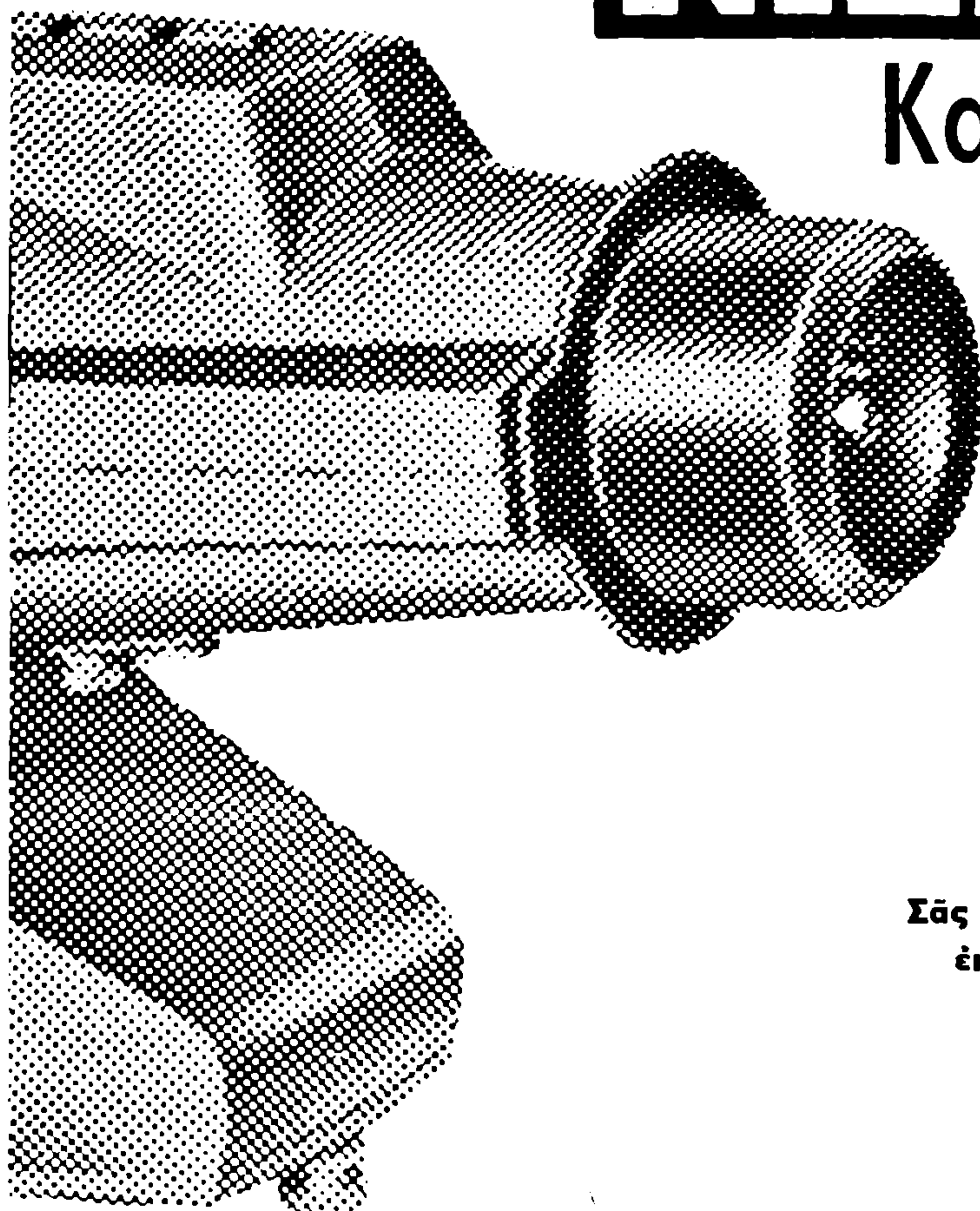
Ἀπὸ τὴν υλαστικὴν εἰς τὴν σύγχρονην εἰκόνα τοῦ
κόσμου— Ἡ διαλεκτικὴ τῆς δομῆς τῆς ὕλης—
Θετικισμὸς καὶ νεώτερη φυσικὴ— Ὑλῃ, μάζα
καὶ ἐνέργεια— Ὑλῃ καὶ κίνησις— Ὑλῃ, χώρος
καὶ χρόνος— Αἰτιουρατία καὶ νεώτερη φυσικὴ.

Ἕνας πολυτελής τόμος 400 σελίδων

Ἐκδόσεις «Τ Ο Μ Η» Κωλέττη 21, Ἀθήνα

RIELLO

Καυστήρες

Σας δίνουν την δυνατότητα
έκλογής του καταλλήλου
για την περίπτωση σας
τύπου καυστήρος

Για τη βιομηχανία, τη βιοτεχνία, την θέρμανσή σας, θα βρῆτε τὸν καλλίτερο τύπο
ανάμεσα σὲ τρεῖς σειρὲς καυστήρων: Χαμηλῆς πιέσεως, Ὑψηλῆς πιέσεως καὶ
Περιστροφικούς.

Καὶ θὰ ἐξυπηρετηθῆτε ἄριστα.

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΗΛΕΚΤΡΟΜΗΧΑΝΟ Ο.Ε.

ΑΘΗΝΑΙ: ΣΤΟΥΡΝΑΡΑ 39 (τηλ. 615-945)

ΘΕΣΣΟΝΙΚΗ: ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ 17 (τηλ. 29.713)

ΑΠΑΝΤΑ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ Ο 8ος ΤΟΜΟΣ (ΣΕΛ. 676)

ΤΥΠΩΝΕΤΑΙ Ο 9ος ΤΟΜΟΣ

Ο 8ος τόμος των Ἀπάντων περιλαμβάνει ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ ποὺ γράφτηκαν ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο 1903 ὥς τὸν Ἰούλιο 1904, στὴν περίοδο τῆς σκληρῆς πάλης ἀνάμεσα στοὺς μενσεβίκους καὶ στοὺς μπολσεβίκους, μιὰ περίοδο ὅπου ἀναπτυσσόταν γοργὰ ἡ ἀστικοδημοκρατικὴ ἐπανάσταση στὴ Ρωσία.

Στὸν τόμο, κεντρικὴ θέση κατέχει τὸ περίφημο ἔργο τοῦ Β. Ι. Λένιν «ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΜΠΡΟΣ, ΔΥΟ ΒΗΜΑΤΑ ΠΙΣΩ» ποὺ ὑπῆρξε σοβαρὸς σταθμὸς στὴν ἀνάπτυξη τῆς μαρξιστικῆς - λενινιστικῆς θεωρίας. Μὲ καταπληκτικὴ σαφήνεια καὶ ἐνάργεια ὁ Λένιν καθορίζει λεπτομερειακὰ τὶς ὀργανωτικὲς ἀρχές τοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ ἀσκεῖ μὲ ὀξύτητα κριτικὴ τῶν διαφόρων ὀπορτουνιστικῶν τάσεων καὶ ἀπόψεων ποὺ ἀποτελοῦν κίνδυνο γιὰ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα.— Καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Λένιν ποὺ περιλαμβάνονται στὸν τόμο, ἀναφέρονται στὰ ἴδια θέματα καὶ ἀποτελοῦν ἓνα εἶδος συμπληρώματος τοῦ «Ἐνα βῆμα μπρός, δυὸ βήματα πίσω».

Καὶ ὁ 8ος τόμος εἶναι πολυτελής, τιμᾶται δὲ δεμέ-
νος δρχ. 80, ὅπως καὶ οἱ προηγούμενοι.

ΜΟΝΟΝ ΜΕ 40 ΔΡΧ. ΤΟ ΜΗΝΑ ΠΑΡΑΔΙΔΟΝ-
ΤΑΙ ΑΜΕΣΩΣ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΟΚΤΩ ΤΟΜΟΙ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΜΕΛΙΣΣΑ"

ΑΘΗΝΑ—ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 34— ΤΗΛ. 611.692
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ—ΤΣΙΜΙΣΚΗ 41 — ΤΗΛ. 29.010